

دانشگاه سهاورد

دانشکده کشاورزی

گروه ترویج و آموزش کشاورزی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد (M. Sc.)

در رشته توسعه روستایی

مطالعه و ارزیابی سطوح توسعه یافتگی کشاورزی دهستان های شهرستان پاوه

تحقیق و نگارش

نسرین قادری

استاد راهنما

دکتر علی شمس

پاییز ۱۳۹۱

اللَّهُ أَكْرَمُ

دانشگاه سوادکوه

صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

شماره: ۳۲۶۳۲

تاریخ: ۹۷/۸/۲

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر (عج) جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

خانم / آقای: نسرین قادری رشته: توسعه روستایی

تحت عنوان: مطالعه و ارزیابی سطوح توسعه یافتگی کشاورزی دهستان های شهرستان پاوه

در تاریخ ۱۳۹۱/۷/۱۹ با حضور هیأت محترم داوران در دانشگاه زنجان برگزار گردید و نظر هیأت داوران بشرح زیر می باشد:

قبول (با درجه عالی امتیاز: ۱۹/۱۰)
 مردود دفاع مجدد

- ۱- عالی (۱۹-۲۰)
- ۲- بسیار خوب (۱۸-۱۸/۹۹)
- ۳- خوب (۱۶-۱۷/۹۹)
- ۴- قابل قبول (۱۴-۱۵/۹۹)
- ۵- غیر قابل قبول (کمتر از ۱۴)

امضاء	مرتبه علمی	نام و نام خانوادگی	عضو هیأت داوران
	استادیار	دکتر علی شمس	۱- استاد راهنما
	استادیار	دکتر محسن احدنژاد	۲- استاد مشاور
	استادیار	دکتر جعفر یعقوبی	۳- استاد ممتحن
	استادیار	دکتر جمشید عینالی	۴- استاد ممتحن
	استادیار	دکتر اسماعیل کرمی دهکردی	۵- نماینده تحصیلات تکمیلی
	مدیر تحصیلات تکمیلی دانشگاه	دکتر علی شمس	معاون آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشکده کشاورزی

دکتر محمدحسین شهپر
مدیر تحصیلات تکمیلی دانشگاه

دانشگاه سوادکوه

دانشکده کشاورزی

گروه ترویج و آموزش کشاورزی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد (M. Sc.)

در رشته توسعه روستایی

مطالعه و ارزیابی سطوح توسعه یافتگی کشاورزی دهستان های شهرستان پاره

تحقیق و نگارش

نسرین قادری

استاد راهنما

دکتر علی شمس

استاد مشاور

دکتر محسن احدنژاد روشتی

پاییز ۱۳۹۱

تقدیم به

سرمایه‌های زندگی

پدر و مادر مهربانم

و

خواهران و برادران عزیزم

تقدیر

ستایش خدای با عظمت و یکتا را که همواره در سایه عنایتش بوده‌ایم و هر آنگاه که خواندیمش یاری‌مان داد.

سپاس از :

" پدر و مادر مهربانم "

که از نگاهشان صلابت

از رفتارشان محبت

و از صبرشان ایستادگی را آموختم

و

" دلسوزترین برادران و خواهرهایم "

استاد راهنمای ارجمند و فرزانه جناب آقای "دکتر علی شمس"، به خاطر راهنمایی‌های بی‌دریغشان

استاد بزرگوار جناب آقای "دکتر محسن احدنژاد"، که با نظرات ارزنده مشاوره این پژوهش را به عهده گرفتند

همچنین اساتید ارجمند جناب آقای دکتر جعفر یعقوبی و جناب آقای دکتر جمشید عینالی که بازخوانی و داوری این پایان‌نامه را عهده‌دار شدند

تمامی اساتید محترم گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه زنجان، و همه عزیزانی که مرا یاری نمودند.

چکیده

کشاورزی و توسعه آن نقش مهمی در توسعه روستایی دارا بوده و تصور رسیدن به توسعه روستایی بدون توسعه بخش کشاورزی امکان‌پذیر نیست. برنامه‌ریزی جهت رسیدن به توسعه کشاورزی نیازمند شناخت اولیه و علمی از وضعیت موجود توسعه و نیز توزیع شاخصهای توسعه در بین مناطق روستایی می‌باشد. تحقیق توصیفی- تحلیلی حاضر با هدف شناخت سطوح توسعه‌یافتگی کشاورزی دهستانهای شهرستانهای پاوه با استفاده از روشهای ویکور، تاپسیس و شاخص ترکیبی صورت پذیرفت. در مجموع با استفاده از ۹۱ شاخص توسعه کشاورزی در زیرمحوورهای باغی، دامی، زراعی، پایداری، ساختاری- زیربنایی و آموزشی- نیروی انسانی و با تلفیق داده‌های ثانویه و اولیه تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای Excel, SPSS, GIS نشان داد که بین دهستانهای شهرستان از لحاظ توسعه کشاورزی اختلاف و نابرابری وجود دارد. نتایج تحلیل داده‌ها با استفاده از مدل ویکور نشان داد که دهستان هولی در سطح اول، دهستان‌های سیروان، ماکوان و شمشیر در سطح دوم و دهستان شیوه‌سر در سطح سوم قرار دارند. همچنین تحلیل با مدل تاپسیس نشان داد که دهستان هولی در سطح اول، سیروان در سطح دوم و دهستان‌های ماکوان، شمشیر و شیوه‌سر در سطح سوم قرار دارند ولی نتایج تحلیل با استفاده از روش شاخص ترکیبی حاکی از آن بود که دهستان ماکوان در سطح اول، هولی در سطح دوم و سیروان، شمشیر و شیوه‌سر در سطح سوم قرار دارند. نتایج دو مدل تاپسیس و ویکور با وجود برخی اختلافات جزئی شباهت زیادی با همدیگر دارند و در مجموع این دو مدل بیشتر از مدل شاخص ترکیبی با واقعیات میدانی توسعه دهستانها تطابق دارند.

کلمات کلیدی: سطوح توسعه کشاورزی، ارزیابی، روشهای ویکور، تاپسیس و شاخص ترکیبی، شهرستان

پاوه

صفحه	عنوان
۲	۱-۱- مقدمه
۲	۲-۱- بیان مسئله
۵	۳-۱- اهمیت موضوع
۶	۴-۱- سؤالات تحقیق
۶	۵-۱- اهداف تحقیق
۶	۶-۱- محدودیت‌های تحقیق
۷	۷-۱- محدوده‌های تحقیق
۸	۸-۱- مراحل انجام تحقیق
فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق	
۱۰	۱-۲- مقدمه
۱۰	۲-۲- بخش اول: توسعه
۱۰	۱-۲-۲- تعاریف و مفاهیم توسعه
۱۱	۲-۲-۲- تاریخچه توسعه
۱۲	۳-۲-۲- ابعاد توسعه
۱۵	۳-۲- بخش دوم: اهمیت و جایگاه بخش روستایی در فرآیند توسعه
۱۷	۴-۲- بخش سوم: توسعه روستایی
۱۷	۱-۴-۲- تعریف توسعه روستایی
۱۹	۲-۴-۲- اهمیت توسعه روستایی
۲۰	۳-۴-۲- اهداف توسعه روستایی
۲۱	۴-۴-۲- راهبردهای توسعه روستایی
۲۳	۵-۲- بخش چهارم: کشاورزی
۲۳	۱-۵-۲- نقش و اهمیت کشاورزی در توسعه
۲۵	۲-۵-۲- تاریخچه کشاورزی
۲۶	۶-۲- بخش پنجم: توسعه کشاورزی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲۶	۲-۶-۱- اهمیت توسعه کشاورزی
۲۷	۲-۶-۲- تعاریف
۲۷	۲-۶-۳- الگوهای توسعه کشاورزی
۲۹	۲-۶-۴- سهم توسعه کشاورزی در توسعه روستایی
۳۰	۲-۷-۷- بخش ششم: برنامه ریزی
۳۰	۲-۷-۱- برنامه ریزی روستایی
۳۱	۲-۷-۲- ضرورت و اهمیت برنامه ریزی روستایی
۳۱	۲-۷-۳- برنامه ریزی کشاورزی
۳۲	۲-۸-۸- شاخص
۳۳	۲-۸-۱- کاربرد شاخص ها
۳۳	۲-۹-۹- بخش هفتم: مطالعات انجام شده
۳۳	۲-۹-۱- مطالعات انجام شده در ایران
۳۷	۲-۹-۲- مطالعات انجام شده در سایر کشورها
۳۹	۲-۱۰-۱۰- بخش هشتم: چارچوب نظری
فصل سوم: روش شناسی تحقیق	
۴۲	۳-۱-۱- مقدمه
۴۲	۳-۲-۲- روش تحقیق
۴۲	۳-۳-۳- فنون و ابزار گردآوری داده ها
۴۲	۳-۴-۴- اعتبار یا روایی تحقیق
۴۳	۳-۵-۵- فرضیه های تحقیق
۴۳	۳-۶-۶- شاخص های مورد مطالعه
۵۰	۳-۷-۷- روش تجزیه و تحلیل
۵۰	۳-۷-۱- VIKOR
۵۰	۳-۷-۱-۱- مراحل انجام روش VIKOR
۵۲	۳-۷-۲- TOPSIS

صفحه	عنوان	فهرست مطالب
۵۳	TOPSIS	۱-۲-۷-۳- مراحل انجام روش
۵۴		۳-۷-۳- روش شاخص ترکیبی
۵۵		۸-۳- روش وزن دهی
۵۵		۱-۸-۳- روش مک گراناها
۵۵		AHP -۲-۸-۳
۵۷		۱-۲-۸-۳- محاسبه وزن های معیار
۵۷		۲-۲-۸-۳- تخمین نسبت توافق
۵۹		۹-۳- منطقه مورد مطالعه
۵۹		۱-۹-۳- استان کرمانشاه
۵۹		۱-۱-۹-۳- موقعیت جغرافیایی استان کرمانشاه
۵۹		۲-۱-۹-۳- جمعیت استان
۶۰		۲-۹-۳- شهرستان پاوه
۶۰		۱-۲-۹-۳- موقعیت جغرافیایی شهرستان پاوه
۶۰		۲-۲-۹-۳- توزیع جمعیت دهستان های شهرستان پاوه
۶۱		۳-۲-۹-۳- وجه تسمیه و پیشینه تاریخی
۶۲		۴-۲-۹-۳- ویژگی های جغرافیایی و محیطی شهرستان پاوه
۶۳		۵-۲-۹-۳- ویژگیهای اقلیمی شهرستان پاوه
۶۴		۶-۲-۹-۳- پوشش گیاهی شهرستان پاوه
۶۴		۷-۲-۹-۳- اماکن و دیدنی و سیاحتی
۶۴		۸-۲-۹-۳- اماکن تاریخی و مذهبی
فصل چهارم: نتایج و یافته ها		
۶۷		۱-۴- مقدمه
۶۷		۲-۴- داده های خام شاخص های مورد بررسی
۷۴		۳-۴- یافته های حاصل از روش مک گراناها
۷۴		۱-۳-۴- مقادیر شاخص های رفع اختلاف مقیاس شده

صفحه	عنوان	فهرست مطالب
۷۹	۴-۳-۲- وزن‌های محاسبه شده از طریق ضریب همبستگی	
۸۲	۴-۳-۳- یافته‌های شاخص ترکیبی	
۸۹	۴-۴- یافته‌های حاصل از مدل VIKOR	
۹۲	۴-۵- یافته‌های حاصل از مدل TOPSIS.	
۹۸	۴-۶- نتیجه‌گیری	
فصل پنجم: بحث و پیشنهادها		
۱۰۱	۵-۱-۱- خلاصه	
۱۰۱	۵-۱-۱- مقدمه	
۱۰۱	۵-۱-۲- اهداف تحقیق	
۱۰۲	۵-۱-۳- روش تحقیق	
۱۰۲	۵-۱-۴- فرضیه‌های تحقیق	
۱۰۲	۵-۱-۵- نتایج حاصل از روش مک‌گراناهان	
۱۰۳	۵-۱-۶- نتایج حاصل از روش VIKOR	
۱۰۳	۵-۱-۷- نتایج حاصل از روش TOPSIS	
۱۰۴	۵-۲- بحث و نتیجه‌گیری	
۱۰۹	۵-۳- پیشنهادها	
۱۱۲	فهرست منابع	

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۱۶	جدول ۱-۲- توزیع جمعیتی کشور
۴۴	جدول ۱-۳- شاخص‌های مربوط به محور باغی
۴۵	جدول ۲-۳- شاخص‌های مربوط به محور زراعی
۴۶	جدول ۳-۳- شاخص‌های مربوط به محور پایداری
۴۷	جدول ۴-۳- شاخص‌های مربوط به محور دامی
۴۸	جدول ۵-۳- شاخص‌های مربوط به محور ساختاری- زیربنایی
۴۹	جدول ۶-۳- شاخص‌های مربوط به محور آموزشی- نیروی انسانی
۵۶	جدول ۷-۳- مقیاس ۹ کمیتی ساعتی برای مقایسه دودوئی گزینه‌ها
۵۷	جدول ۸-۳- ماتریس مقایسه دوتایی محورهای مورد بررسی
۵۸	جدول ۹-۳- شاخص تصادفی بودن
۶۱	جدول ۱۰-۳- تقسیمات سیاسی شهرستان پاوه
۶۳	جدول ۱۱-۳- وضعیت جوی ایستگاه پاوه در سال ۱۳۹۰
۶۸	جدول ۱-۴- داده‌های مربوط به شاخص‌های باغی دهستان‌های شهرستان پاوه
۶۹	جدول ۲-۴- داده‌های مربوط به شاخص‌های زراعی دهستان‌های شهرستان پاوه
۷۰	جدول ۳-۴- داده‌های مربوط به شاخص‌های پایداری دهستان‌های شهرستان پاوه
۷۲	جدول ۴-۴- داده‌های مربوط به شاخص‌های دامی دهستان‌های شهرستان پاوه
۷۳	جدول ۵-۴- داده‌های مربوط به شاخص‌های ساختاری- زیربنایی دهستان‌های شهرستان پاوه
۷۴	جدول ۶-۴- داده‌های مربوط به شاخص‌های آموزشی- نیروی انسانی دهستان‌های شهرستان پاوه
۷۶	جدول ۷-۴- شاخص‌های باغی رفع اختلاف مقیاس شده
۷۶	جدول ۸-۴- شاخص‌های زراعی رفع اختلاف مقیاس شده
۷۷	جدول ۹-۴- شاخص‌های پایداری رفع اختلاف مقیاس شده
۷۷	جدول ۱۰-۴- شاخص‌های دامی رفع اختلاف مقیاس شده
۷۸	جدول ۱۱-۴- شاخص‌های ساختاری- زیربنایی رفع اختلاف مقیاس شده
۷۸	جدول ۱۲-۴- شاخص‌های آموزشی- نیروی انسانی رفع اختلاف مقیاس شده
۷۹	جدول ۱۳-۴- متوسط ضریب همبستگی شاخص‌های باغی

صفحه	عنوان
۸۰	جدول ۴-۱۴- متوسط ضریب همبستگی شاخص‌های زراعی
۸۰	جدول ۴-۱۵- متوسط ضریب همبستگی شاخص‌های پایداری
۸۱	جدول ۴-۱۶- متوسط ضریب همبستگی شاخص‌های دامی
۸۱	جدول ۴-۱۷- متوسط ضریب همبستگی شاخص‌های آموزشی- نیروی انسانی
۸۲	جدول ۴-۱۸- متوسط ضریب همبستگی شاخص‌های ساختاری- زیربنایی
۸۳	جدول ۴-۱۹- وزن‌های اعمال شده بر مقادیر شاخص‌های باغی
۸۳	جدول ۴-۲۰- وزن‌های اعمال شده بر مقادیر شاخص‌های زراعی
۸۴	جدول ۴-۲۱- وزن‌های اعمال شده بر مقادیر شاخص‌های پایداری
۸۴	جدول ۴-۲۲- وزن‌های اعمال شده بر مقادیر شاخص‌های دامی
۸۵	جدول ۴-۲۳- وزن‌های اعمال شده بر مقادیر شاخص‌های ساختاری-زیربنایی
۸۵	جدول ۴-۲۴- وزن‌های اعمال شده بر مقادیر شاخص‌های آموزشی- نیروی انسانی
۸۶	جدول ۴-۲۵- شاخص ترکیبی شاخص‌های محور باغی
۸۶	جدول ۴-۲۶- شاخص ترکیبی شاخص‌های محور زراعی
۸۷	جدول ۴-۲۷- شاخص ترکیبی شاخص‌های محور پایداری
۸۷	جدول ۴-۲۸- شاخص ترکیبی شاخص‌های محور دامی
۸۷	جدول ۴-۲۹- شاخص ترکیبی شاخص‌های محور ساختاری-زیربنایی
۸۸	جدول ۴-۳۰- شاخص ترکیبی شاخص‌های محور آموزشی-نیروی انسانی
۸۸	جدول ۴-۳۱- شاخص ترکیبی دهستان‌های شهرستان پاره به صورت کلی
۹۰	جدول ۴-۳۲- رتبه‌بندی دهستان‌ها از لحاظ شاخص‌های باغی با روش VIKOR
۹۰	جدول ۴-۳۳- رتبه‌بندی دهستان‌ها از لحاظ شاخص‌های زراعی با روش VIKOR
۹۰	جدول ۴-۳۴- رتبه‌بندی دهستان‌ها از لحاظ شاخص‌های پایداری با روش VIKOR.
۹۱	جدول ۴-۳۵- رتبه‌بندی دهستان‌ها از لحاظ شاخص‌های دامی با روش VIKOR
۹۱	جدول ۴-۳۶- رتبه‌بندی دهستان‌ها از لحاظ شاخص‌های ساختاری-زیربنایی با روش VIKOR
۹۲	جدول ۴-۳۷- رتبه‌بندی دهستان‌ها از لحاظ شاخص‌های آموزشی-نیروی انسانی با روش VIKOR.
۹۲	جدول ۴-۳۸- رتبه‌بندی دهستان‌ها از لحاظ شاخص‌های باغی با روش TOPSIS

صفحه	عنوان
۹۳	جدول ۴-۳۹- رتبه‌بندی دهستان‌ها از لحاظ شاخص‌های زراعی با روش TOPSIS
۹۳	جدول ۴-۴۰- رتبه‌بندی دهستان‌ها از لحاظ شاخص‌های پایداری با روش TOPSIS
۹۴	جدول ۴-۴۱- رتبه‌بندی دهستان‌ها از لحاظ شاخص‌های دامی با روش TOPSIS
۹۴	جدول ۴-۴۲- رتبه‌بندی دهستان‌ها از لحاظ شاخص‌های ساختاری-زیربنایی با روش TOPSIS
۹۴	جدول ۴-۴۳- رتبه‌بندی دهستان‌ها از لحاظ شاخص‌های ساختاری-زیربنایی با روش TOPSIS
۹۵	جدول ۴-۴۴- رتبه‌بندی دهستان‌ها بر اساس کلیه محورها با روش VIKOR
۹۶	جدول ۴-۴۵- رتبه‌بندی دهستان‌ها بر اساس کلیه محورها با روش TOPSIS.
۹۸	جدول ۴-۴۶- مقایسه نتایج حاصل از سه روش TOPSIS, VIKOR و شاخص ترکیبی
۹۹	جدول ۴-۴۷- مقایسه نتایج حاصل از سه روش TOPSIS, VIKOR و شاخص ترکیبی (کلی)

فهرست اشکال و نقشه‌ها

صفحه	عنوان
۸	شکل ۱-۱- مراحل انجام تحقیق
۱۹	شکل ۱-۲- ابعاد توسعه روستایی
۴۱	شکل ۲-۲- چهارچوب نظری تحقیق
۶۰	شکل ۱-۳- موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه
۶۲	شکل ۲-۳- موقعیت توپوگرافی شهرستان پاوه
۸۹	شکل ۱-۴- سطح‌بندی دهستان‌های شهرستان پاوه با روش شاخص ترکیبی
۹۶	شکل ۲-۴- سطح‌بندی دهستان‌های شهرستان پاوه با روش ویکور
۹۷	شکل ۳-۴- سطح‌بندی دهستان‌های شهرستان پاوه با روش تاپسیس

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

کشاورزی مهمترین و ضروری ترین بخش تأمین مایحتاج زندگی انسان می باشد و سهم عمده تولیدات کشاورزی در مناطق روستایی می باشد، با توجه به زندگی در حدود ۲۸ درصد جمعیت کشور در مناطق روستایی (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰) ضرورت توجه به این مناطق از ابعاد اقتصادی و انسانی و بویژه کشاورزی انکارناپذیر است. توسعه کشاورزی بخش عمده ای از فرایند توسعه روستایی را به عهده دارد (نوری زمان آبادی و امینی فسخودی، ۱۳۸۶) و تصور دنیای توسعه یافته بدون توسعه کشاورزی امکان پذیر نمی باشد. کشورهای مختلف جهان با سطوح متفاوت توسعه به حمایت از نظام های کشاورزی خود ادامه می دهند و بهترین راه اطمینان از وجود یک ارتباط مستحکم و دیرپا، بین جمعیت و زمین را فعالیت کشاورزی در نظر می گیرند (karbasiuon, et al., 2008). به همین سبب، بیشتر برنامه ریزان توسعه در صدد کاهش ابعاد عقب ماندگی و توسعه مناطق روستایی هستند. بدین جهت، توسعه روستایی، راهبردی برای بهبود شرایط اجتماعی و اقتصادی روستاییان (OECD, 2001)، و نیز توسعه کشاورزی، به عنوان کارکرد اصلی روستا، نقش مهمی در فقرزدایی دارد. در این راستا دستیابی به توسعه کشاورزی، نیازمند برنامه ریزی اصولی، دقیق و کارآمد است و این جز با شناخت جامع مناطق مختلف و نیز آگاهی دقیق از امکانات و فرصت هایی که در راه رسیدن به وضع مطلوب با آن مواجه هستیم، محقق نخواهد شد.

۱-۲- بیان مسأله

توسعه جریانی چند بعدی است که در خود تجدید سازمان و سمت گیری متفاوت کل نظام اقتصادی - اجتماعی را به همراه دارد (ازکیا، ۱۳۸۴). توسعه که به تعبیری می توان از آن به مثابه گرایش بشر به تغییر، دستیابی به سطوح بالاتر و کیفیت بهتر زندگی و افزایش قدرت کنترل بر محیط یاد کرد، قدمتی به دیرینگی عمر بشر دارد (قلی پور و روشندل اربطانی، ۱۳۸۵). توسعه دارای ابعاد مختلفی است که هر یک به نوعی در زندگی انسان نمود دارد و هماهنگی بین این ابعاد لازم و ضروری است، ابعاد توسعه عبارتند از: فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، انسانی، پایدار و روستایی (پاپلی یزدی و ابراهیمی، ۱۳۸۷). توسعه روستایی به عنوان یکی از ابعاد توسعه ملی نقش مهمی در این بین برعهده دارد. به گونه ای که بسیاری از صاحب نظران، توسعه روستایی را موتور محرکه توسعه در کشورهای جهان سوم به خصوص در مراحل اولیه توسعه دانسته و دستیابی به آن را ضرورتی اجتنابناپذیر می دانند (جمعه پور،

۱۳۸۵). توسعه روستایی فرآیندی همه جانبه و پایدار است که در جهت رفع نیازهای مادی و معنوی و کنترل مؤثر بر توانایی‌های اجتماعات روستایی و نیروهای شکل دهنده نظام سکونت محلی (اکولوژیکی، اجتماعی، اقتصادی و نهادی) رشد و تعالی می‌یابد (ضیایی شیروان و براتی، ۱۳۸۵)، و همچنین یک فرآیند مداوم و پایدار از تغییرات محیطی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی طراحی شده جهت حرکت به سوی رفاه بلندمدت کل جامعه است (Moseley, 2003). توسعه روستایی، تغییرات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در محیط روستا، شامل بهبود بازدهی و افزایش اشتغال و درآمد روستاییان، بهبود و ارتقای کیفیت زندگی اجتماعات روستایی است. همچنین توسعه روستایی با بهره‌گیری از سازوکارهایی چون برنامه‌ریزی، سازماندهی، تقویت خوداتکایی فردی و جمعی در ساختارهای ذهنی و عینی روستاییان تلاش می‌کند که در آنها قدرت، توان و اختیار بهره‌گیری از قابلیت‌ها و منابع در اختیارشان را تقویت کند تا به واسطه آن بتوانند وضعیت موجودشان را به وضعیت مطلوب‌تر تغییر دهند (Bin, 2003). توسعه روستایی که بدنبال ایجاد شرایط کار و زندگی در جوامع روستایی متناسب با مناطق شهری می‌باشد. توانایی حل مشکلات فیزیکی و غیرفیزیکی در جوامع روستایی را دارد، که شناسایی مشکلات فیزیکی از قبیل کمبود خدمات زیربنایی، امکانات آموزشی و بهداشتی، پایین بودن بهره‌وری کشاورزی، پایین بودن کیفیت آب آشامیدنی و آبیاری و فرسایش بالای خاک نسبتاً آسان می‌باشد اما مشکلات غیر فیزیکی مانند پایین بودن حاصلخیزی خاک و ناکافی بودن خدمات دولتی به آسانی شناسایی نمی‌شوند (Yilmaz et al., 2010). از آنجا که بخش اعظم تولید کشاورزی در مناطق روستایی صورت می‌گیرد، توسعه کشاورزی بخش عمده‌ای از فرایند توسعه روستایی را به عهده دارد و به دلیل تأثیر ویژه آن بر اشتغال، تعدیل فقر و درآمد، امنیت غذایی و خود کفایی، از اهمیت بالایی برخوردار است، توسعه کشاورزی به گذر از کشاورزی سنتی تأکید دارد و همچنین فرایندی است که در طی آن و به تدریج اوضاع اقتصادی و اجتماعی کشاورزان بهبود یافته و اصلاح می‌شود (نوری زمان آبادی و امینی فسخودی، ۱۳۸۶). بی توجهی به بخش کشاورزی از یک سو و رشد جمیت از سوی دیگر، سبب شده تا وضع زندگی روستاییان روزبه‌روز بدتر شود. همچنین با توجه به اهمیت توسعه روستایی در توسعه ملی و نیز نابرابری‌های حاکم بر مناطق مختلف ضرورت بررسی وضعیت موجود مناطق اجتناب‌ناپذیر است. برنامه‌ریزی روستایی به عنوان یک مکانسیم، جهت از بین بردن مشکلات و تعدیل در جابجایی جمعیت، برای

پایداری جمعیت روستاها و جلوگیری از انهدام منابع طبیعی تجدیدپذیر و تجدیدنپذیر و نیز رسیدن به توسعه مطلوب بسیار ضروری است. برای برنامه‌ریزی هدفمند در اولین گام، شناخت مناطق و داشتن اطلاعات مکفی در خصوص سطوح توسعه آنها از ضرورت‌هاست. و این امر از طریق تعیین توسعه-یافتگی روستاها امکان‌پذیر می‌باشد. از آنجایی که روند توسعه‌یافتگی در کشورهای مختلف جهان دارای مراتب گوناگون است، در داخل یک کشور نیز روند توسعه‌یافتگی در بین استان‌ها و مناطق مختلف یکسان نمی‌باشد. توسعه‌یافتگی استان‌ها و مناطق یک کشور با توجه به توزیع فضای ناهمگن منابع و همچنین عوامل مختلف اقتصادی-اجتماعی و اقلیمی مناطق ممکن است دارای روندی متناسب نباشد. به عبارت دیگر، به علت امکانات بالقوه منطقه‌ای، توسعه‌یافتگی مناطق کشور ممکن است در بخش‌های مختلف صنعتی، کشاورزی و خدمات با یکدیگر متجانس نباشد و این امر ضرورت مطالعه بخش‌های مختلف اقتصادی را در مناطق اجتناب‌ناپذیر می‌سازد (مولایی، ۱۳۸۶). از این رو نخستین قدم برای تعیین توسعه‌یافتگی روستاها، شناخت و تحلیل وضع موجود روستاها و بررسی امکانات و تنگناهای آنها در زمینه‌های مختلف بوده و برنامه‌ریزان را در تعیین اهداف توسعه و مشخص کردن سیاست‌ها، خط مشی‌ها و راهکارهای دستیابی به آنها یاری می‌رساند (رضوانی، ۱۳۸۱). به منظور سنجش توسعه در کشورهای مختلف، سازمان ملل شاخص‌های چهارگانه‌ی اجتماعی، اقتصادی، زیست-محیطی و نهادی را پیشنهاد می‌کند. با بهره‌گیری از شاخص‌ها میتوان میزان پیشرفت و یا تاثیر طرح‌ها و پروژه‌های توسعه روستایی را در رسیدن به اهداف ارزیابی نمود. قابلیت ترکیب و تلفیق شاخص‌ها و متغیرهای توسعه، کاربرد گسترده‌ای در تعیین و تحلیل سطوح توسعه در نواحی روستایی دارند. تدوین شاخص‌ها که برای برآورد میزان توسعه-یافتگی روستاهای مورد مطالعه است کمک می‌کند تا تخصیص منابع بر مبنای نیاز مناطق در مسیر توسعه انجام شود. البته تعیین شاخص‌های درجه توسعه یافتگی شرط لازم برای تخصیص بهینه منابع است اما شرط کافی نیست. داشتن امکان توسعه یافتگی بستگی به عوامل متعددی از قبیل عوامل محیطی، عملکرد سازمان‌ها، نهادهای دولتی و افراد جامعه دارد.

هدف کلی برنامه‌ریزی برقراری عدالت اجتماعی و توزیع رفاه و ثروت در بین افراد جامعه است. عدم توازن در بین مناطق در جریان توسعه، موجب ایجاد شکاف و تشدید نابرابری‌ها می‌شود که خود مانعی در مسیر توسعه است. بنابراین مطالعه نابرابری‌های یک منطقه که در این پژوهش نابرابری‌های کشاورزی

مد نظر می‌باشد، یکی از اقدامات ضروری و پایه‌ای برای برنامه‌ریزی و اصلاحات می‌باشد. از آنجایی در شهرستان پاوه وضعیت موجود دهستان‌ها از لحاظ سطوح توسعه بر اساس شاخص‌های کشاورزی مشخص نیست، لذا سؤال اصلی تحقیق حاضر این است که دهستان‌های شهرستان از لحاظ وضعیت توسعه کشاورزی و برخورداری از شاخص‌های کشاورزی در چه سطحی قرار دارند؟ پاسخ به این سؤال ضمن اینکه به تحقق رشد اقتصادی و تأمین رفاه منطقه‌ای کمک شایان توجهی خواهد نمود، برنامه‌ریزی بهتر جهت تخصیص متناسب منابع بین دهستان‌های مختلف را نیز محقق می‌سازد.

بنابراین هدف از این مطالعه ارزیابی سطوح توسعه یافتگی کشاورزی دهستان‌های شهرستان پاوه می‌باشد.

۱-۳- اهمیت موضوع

توسعه کشاورزی از مهم‌ترین مسائلی است که اقتصاد کشور با آن روبرو است (زنگی‌آبادی و سلطانی، ۱۳۸۷). اهمیت بخش دهقانی و روستایی نشان می‌دهد که اتخاذ هر نوع الگوی توسعه اقتصادی و اجتماعی مستلزم رسیدن به توسعه و پیشرفت در کشاورزی است. کشاورزی و توسعه آن نقش مهمی در توسعه روستایی دارا بوده و تصور رسیدن به توسعه روستایی بدون توسعه بخش کشاورزی امکان‌پذیر نیست. برنامه‌ریزی جهت رسیدن به توسعه کشاورزی نیازمند شناخت اولیه و علمی از وضعیت موجود توسعه و نیز توزیع شاخصهای توسعه در بین مناطق روستایی می‌باشد. از این جهت، ضرورت ایجاد می‌کرد که دهستان‌های مورد بررسی از لحاظ میزان توسعه‌یافتگی کشاورزی شناسایی شوند تا با برنامه‌ریزی‌های دقیق در راستای رسیدن به توسعه کشاورزی اقدام شود و این سطح‌بندی به مسئولان مربوطه کمک می‌کند تا به توزیع بهتر و بیشتر امکانات در بین مناطق توجه کافی داشته باشند و بدین طریق اختلاف و نابرابری در بین دهستان‌ها کاسته شود. همچنین از نظر روش‌های مورد استفاده در پژوهش، از روش‌های جدیدی استفاده شده است و نیز تا کنون چنین موضوعی با چنین روش‌هایی در منطقه مورد مطالعه انجام نشده است که این نیز بر اهمیت موضوع می‌افزاید.

۱-۴- سئوالات تحقیق